

Gôdóm i pizã pò kaszëbskù

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA KASZUBSKIEGO

**W SZKOLE PODSTAWOWEJ
DLA KLAS I-VIII**

*Zgodny z założeniami Podstawy Programowej
Kształcenia Ogólnego - Rozporządzenie MEN z dnia 14 II 2017*

Autor – Danuta Pioch

**(przy wsparciu merytorycznym nauczycieli języka kaszubskiego; w szczególności:
Danuty Milewczyk, Teresy Skrzypkowskiej, Joanny Nogajewskiej, Barbary Czaja,
Grażyny Jank, Grażyny Reclaw, Janetty Belgrau, Bogumily Gołabek, Marzeny Koden)**

*Ò mòwo starków! Mě ce w strój òbleczemë bùszny,
že mdzesz sklënia jak gwiondów trój, jak słuńca wid pëszny.*

Jan Trepczyk

I. CELE OGÓLNE

Program nauczania języka kaszubskiego zakłada realizację celów kształcenia i wychowania wynikających z ogólnych zadań szkoły i zapisanych w Podstawie programowej, a w szczególności w Podstawie programowej *języka regionalnego kaszubskiego*.

Program w szczególności kładzie nacisk na:

1. Rozwój kompetencji językowych umożliwiających porozumiewanie się w sytuacji dwujęzyczności jak również w przypadku, gdy język kaszubski jest pierwszym bądź drugim językiem dziecka.
2. Rozwój zainteresowania uczniów językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego.
3. Kształtowanie poczucia przynależności do swojej szkoły, środowiska lokalnego, regionu, kraju i pogłębianie więzi uczuciowych z nimi.
4. Poszerzenie wiedzy ucznia o własnym regionie.
5. Rozwój osobowości i tożsamości oraz zachowań prospołecznych.
6. Kształcenie sprawności rozumienia, mówienia, czytania i pisanie w różnych sytuacjach komunikacyjnych.
7. Dobre osadzenie ucznia w rodzimej kulturze i tradycji.
8. Zrozumienie i szacunek dla innych kultur.

II. ZADANIA SZKOŁY

1. Wzbogacanie wiedzy ucznia o człowieku, życiu i świecie w oparciu o kontakty z otaczającą go rzeczywistością społeczną i kulturową, jak również na podstawie tekstów literackich.
2. Integrowanie różnych zakresów doświadczeń językowych i kulturowych.
3. Kształtowanie i doskonalenie umiejętności rozumienia, mówienia, czytania, pisanie i odbioru różnych tekstów.
4. Tworzenie sytuacji świadomego uczenia się i używania języka oraz odkrywania jego życiowej użyteczności.
5. Rozwijanie w uczniach postaw ciekawości, otwartości i poszanowania innych kultur.

Niniejszy program zakłada systematyczną edukację na przestrzeni ośmiu lat trwania szkoły podstawowej, jako przygotowanie do kontynuacji nauki na III etapie nauczania. Opiera się na pracy z uczniem, który bądź wyniósł znajomość kaszubszczyzny z domu rodzinnego, bądź też posiada tylko bierną znajomość języka ojczystego. Od początku realizowany jest w formie oddzielnego przedmiotu, który łączy w sobie działanie i treści z różnorodnych dziedzin wiedzy. Spora część zajęć może być realizowana w terenie, co czyni proces dydaktyczny atrakcyjniejszym.

Program poszczególnych etapów osadzony jest w obrębie obszarów tematycznych:

Klasy I-III: Dom rodzinny, rodzina, przyjaciele, pożywienie, szkoła, przyroda, kalendarz, Kaszuby, zawody, zakupy, plan dnia, zainteresowania, święta i tradycje, baśnie, bajki i mity.

Klasy IV-VIII: Człowiek - relacje międzyludzkie, Kaszuby, Pomorze, Polska, Europa, świat, przyroda, kultura, tradycja, media, rok obrzędowy, szkoła, edukacja, pożywienie, zdrowie i higiena, praca, handel, usługi, hobby, czas wolny, zainteresowania, świat społeczny, mitologia, różne formy przekazu kulturowego.

W programie każdej z klas na I etapie wyszczególniono następujące działy:

1. Rozumienie słyszanego tekstu
2. Czytanie
3. Mówienie
4. Pisanie
5. Lektura

W programie każdej z klas na II etapie wyszczególniono następujące działy:

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)).

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji.

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi.

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury).

V. Treści językowe.

VI. Lektura.

III. OPIS POŻĄDANYCH UMIEJĘTNOŚCI

1. PO I ETAPIE EDUKACYJNYM PRZERWIDUJE SIĘ NASTĘPUJĄCE OSIĄGNIĘCIA:

a) w zakresie mówienia:

- konstruowanie jedno- i kilkudzaniowych wypowiedzi na tematy związane z życiem codziennym i najbliższym otoczeniem;
- opowiadanie, udzielanie informacji o typowych sytuacjach życiowych;
- poprawne artykułowanie głosek (szczególnie głosek typowo kaszubskich);
- formułowanie pytań dotyczących najbliższego otoczenia;

b) w zakresie rozumienia tekstu (czytanie):

- rozumienie prostych tekstów bez skomplikowanego słownictwa;
- szukanie prostych informacji w tekście;
- zastosowanie zdobytych informacji w materiale ćwiczeniowym;

c) w zakresie pisania:

- zwracanie uwagi na poprawne stosowanie liter kaszubskich;

- odróżnianie graficznej formy wyrazu od jego brzmienia fonetycznego;
- poprawne przepisywanie krótkich tekstów.

2. PO II ETAPIE EDUKACYJNYM PRZERWIDUJE SIĘ NASTĘPUJĄCE OSIĄGNIĘCIA:

a) w zakresie mówienia:

- konstruowanie opowiadań odtwórczych na podstawie tekstu literackiego;
- próby tworzenia prostych opowiadań twórczych związanych z życiem codziennym;
- dialog na temat wybrany przez ucznia;
- wyrażanie spostrzeżeń i pytań dotyczących najbliższego otoczenia;
- prowadzenie rozmowy w sytuacji bezpośredniego kontaktu z rozmówcą;
- poprawne realizowanie wszystkich głosek;

b) w zakresie rozumienia tekstu (czytania):

- ćwiczenie sprawności czytania głośnego z podziałem na role;
- rozumienie usłyszanych lub przeczytanych tekstów;
- stosowanie zdobytych informacji w różnorodnych sytuacjach;
- pamięciowe opanowanie utworów lirycznych lub fragmentów prozy;
- posługiwanie się fragmentami tekstu, przedstawianie treści utworu w formie inscenizacji w celu zilustrowania własnej wypowiedzi;
- zadawanie pytań dotyczących omawianego utworu literackiego;

c) w zakresie pisania:

- samodzielne zapisywanie prostego tekstu;
- dobór odpowiedniego słownictwa do opisywanych sytuacji z życia;
- umiejętne posługiwanie się znanym słownictwem i związkami frazeologicznymi;
- przekształcanie zdań pojedynczych w złożone;
- przekształcanie mowy zależnej w niezależną i odwrotnie.

3. W trakcie nauki języka kaszubskiego w szkole podstawowej kształci się również umiejętności z zakresu uczestnictwa w kulturze oraz umiejętności wynikające z realizacji dodatkowego przedmiotu „Historia i kultura Kaszubów”:

- a) aktywne uczestnictwo w życiu rodzinnym,
- b) organizowanie wolnego czasu i nauki w domu,
- c) prowadzenie obserwacji w najbliższej okolicy,
- d) dostrzeganie potrzeb własnych i innych ludzi,
- e) umiejętność wyrażenia uczuć – asertywność,
- f) prawidłowe komunikowanie i rozwiązywanie konfliktów – empatia,
- g) sprawne czytanie, notowanie, selekcjonowanie wiadomości,
- h) poszanowanie wspólnego dobra
- i) umiejętność dostrzegania i działania na rzecz rozwiązywania problemów i zadań w najbliższym otoczeniu i środowisku lokalnym,
- j) świadome i aktywne uczestnictwo w życiu wspólnoty lokalnej, w zachowaniu i pomnażaniu dziedzictwa kulturowego,
- k) wykorzystanie mediów jako źródeł informacji i opinii w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy.

IV. SPOSOBY OSIĄGANIA CELÓW

Przy realizacji Programu *Gódóm i piszã pò kaszëbskù* należy mieć pełną świadomość tego, że uczeń z początkującego adepta stanie się po ośmiu latach refleksyjnym użytkownikiem języka. Dlatego też należy dozować stopień trudności i systematycznie zwiększać wymagania w miarę upływu lat edukacji.

W pracy z dziećmi młodszymi należy wykorzystywać metody i formy atrakcyjne dla tego typu odbiorcy, tj. głównie zabawy, gry dydaktyczne, konkursy, piosenki, pląsy. Należy też ćwiczyć u dzieci zainteresowanie tekstem czytany - początkowo przez nauczyciela, a potem samodzielnie. Dobrze przyjmowaną aktywnością na zajęciach są też różnego typu rozmowy i opowiadania. Nie należy też zapominać o działaniach metodą projektową. Ważnym elementem edukacji małego dziecka jest wdrożenie go do współpracy w grupie, co wywołuje w tym wieku sporo oporów.

Niebagatelną pomocą w edukacji uczniów służyć mogą wszelkiego rodzaju media, multimedialne pomoce, gry, plansze, pomoce dydaktyczne. Niezwykle istotną sprawą będzie realizacja zadań nie tylko w systemie klasowym, ale także poza murami szkoły. Ta forma dostarcza uczniom bardzo wiele radości, wnosi świeży powiew edukacyjny, pozwala uniknąć edukacyjnej rutyny i nudy. Zatem mile widziane będą: wyprawy, wycieczki edukacyjne, warsztaty, spotkania z ciekawymi ludźmi, lekcje terenowe i muzealne.

Należy pamiętać, iż starsi uczniowie wymagają już bardziej specyficznego podejścia do kształcenia sprawności językowych. Częściej niż młodsze dzieci będzie ich można osadzać w roli badaczy, ankieterów, redaktorów. W tej grupie wiekowej należy często wykorzystywać pracę metodą projektu - uczniowie lubią samodzielnie dochodzić do wiedzy i dzielić się nią z rówieśnikami. Nie bez znaczenia także będzie stwarzanie uczniom możliwości mierzenia się ze swoimi zdolnościami, zatem należy angażować wychowanków do udziału we wszelkiego rodzaju konkursach przedmiotowych.

We wszystkich aktywnościach nauczyciel powinien być organizatorem procesu edukacji, w żadnym wypadku jego głównym elementem.

V. OCENIANIE OSIĄGNIĘĆ UCZNI

Ocenianie jest nieodłącznym elementem procesu dydaktycznego, pozwala bowiem na monitorowanie osiągnięć uczniów, dokonywanie samooceny kompetencji i na kontrolowanie oraz ocenianie przez nauczyciela własnej sprawności nauczania. Dla rodziców zaś jest oczekiwaną informacją na temat rozwoju dziecka.

System oceniania może być dostosowany do specyfiki przedmiotu, ale w zasadniczych swych zrębach nie może odstawać od Wewnątrzszkolnego systemu oceniania. Zatem ocenianie w klasach I-III realizowane jest według przepisów, tzn. w formie oceny opisowej; w klasach starszych dopuszczone są oceny cyfrowe, bądź również opisowe - tak w przypadku ocen końcoworocznych. W trakcie roku szkolnego dopuszcza się przeróżne formy dokonywania oceny umiejętności i osiągnięć - ważne, by zawsze w oparciu o jednostkowe predyspozycje, zainteresowania, wkład pracy.

Wśród elementów wykorzystywanych w ocenianiu mogą się znaleźć (poza systemowymi składnikami, jak ocena opisowa czy cyfrowa): przyjazny gest, dobre słowo, pochwała, samoocena, karta obserwacji, arkusz diagnostyczny.

Program *Gódóm i piszã pò kaszëbskù* jest skonstruowany w oparciu o różne edukacje, które są połączone ze sobą klamrą w postaci języka. Uczeń po zakończeniu programu ma być nie tylko użytkownikiem ojczystego języka, ale także wykazać się bogatą wiedzą na temat małej ojczyzny. W trakcie procesu edukacyjnego ocenie podlegać będą wszystkie sprawności językowe (rozumienie, czytanie, mówienie, pisanie), także ogólna wiedza na temat regionu. Szczegółowe wymagania na poszczególne stopnie powinny zostać zawarte w opracowanym systemie przedmiotowego oceniania.

VI. TREŚCI NAUCZANIA. WYMAGANIA SZCZEGÓŁOWE

I etap edukacyjny klasy I-III

Klasa I

Kształcenie literackie, językowe i kulturowe

I. Cele kształcenia -wymagania ogólne

1. Rozumienie słyszanego tekstu
2. Czytanie
3. Mówienie
4. Pisanie
5. Lektura

II. Obszary tematyczne:

klasa, szkoła, dom, rodzina. sąsiedzi, wieś, dzielnica, miasto, gmina, bohaterowie utworów, zajęcia, zabawy, kalendarz, środowisko

III. Treści nauczania - wymagania szczegółowe

oparte na następujących utworach: baśnie, wierszyki, rymowanki, piosenki, wyliczanki, przysłowia, zagadki)

1. Rozumienie słyszanego tekstu:

- rozumie usłyszane teksty o nieskomplikowanej strukturze

- *baśnie* związane tematycznie z najbliższym otoczeniem,

* poznaje niektóre postaci z demonologii kaszubskiej,

* podania związane z miejscem zamieszkania,

* utwory nawiązujące do życia w rodzinie,

* ważniejsze zwyczaje z roku obrzędowego,

* opowiada po polsku treść usłyszanego tekstu,

* odróżnia postaci realne od fantastycznych,

* odróżnia dobro od zła,

* wyciąga wnioski z postępowania bohaterów;

- *wierszyki*:

- poznaje na ich podstawie: słownictwo związane z pogodą, fauną i florą, światem zabaw, sportem, podróżą, kalendarzem, cyframi, figurami geometrycznymi,

- rozróżnia pory roku na podstawie usłyszanego tekstu,

- potrafi połączyć w zbiory słownictwo dotyczące fauny i flory, układa chronologicznie dni tygodnia, nazwy miesięcy,

- liczy wskazane przez nauczyciela elementy wymieniane w utworze,

kojarzy usłyszane słowa z ilustracją,

- recytuje proste utwory,

- przyzwyczajają się do obcowania z utworem literackim;

rymowanki

- bogaci wiedzę o otaczającym świecie przy użyciu prostych i łatwych do zapamiętania struktur językowych,
- wskazuje rymujące się wyrazy i zapamiętuje je,
- ćwiczy pamięć i wymowę,

wyliczanki

- kojarzy cyfry z ich słownym odpowiednikiem,
- odróżnia wyrazy nazywające rzeczywistość od tworów językowych nie mających konkretnego odnośnika,
- poznaje elementy kultury niematerialnej w postaci wyliczanek używanych dawniej w zabawach dziecięcych,
- dzieli usłyszane wyrazy na sylaby (jako podstawa przyszłego czytania),
- porządkuje cyfry w chronologicznym ciągu,
- umie wykorzystać poznane wyliczanki w rzeczywistości,
- wyrabia w sobie pozytywne nastawienie do dziedzictwa kulturowego regionu,

piosenki

- poznaje utwory muzyczne dawnych i obecnych kompozytorów,
- rozpoznaje utwory wykonane zespołowo i indywidualnie,
- odróżnia głosy typowych instrumentów regionalnych,
- aktywnie słucha muzyki (realizuje gestem i ruchem rytmy)
- śpiewa usłyszane piosenki,
- zapamiętuje słownictwo,
- dostrzega wartość muzyki jako sposobu spędzania wolnego czasu,

zagadki

- poznaje słownictwo z zakresu różnych dziedzin życia,
- umie wykorzystać usłyszany tekst do rozwiązania eliminatki, układanki, gry słownej,
- rozpoznaje pytania, stwierdzenia (jako różne struktury językowe),
- wie, że pytanie jest problemem do rozwiązania i wymaga odpowiedzi,
- tworzy własne zestawy słów zasłyszanych poza szkołą,
- ilustruje usłyszane teksty (gest, mimika, rysunek),
- potrafi wskazać istotne elementy tekstu (bohater, miejsce)

2. Czytanie

- wie, jaki obraz graficzny odpowiada usłyszanej głosce
- zna charakterystyczne głoski kaszubskie
- wie, że grupa wyrazów tworzy zdanie
- rozumie, że tworzenie wyrazów nie polega na przypadkowym zestawianiu głosek
- odszukuje w tekście wskazaną literę
- rozpoznaje specyficzne głoski kaszubskie i poprawnie je artykułuje (zgodnie z zasadami języka standaryzowanego)
- umie połączyć głoski w sylaby
- kojarzy wyraz z jego znaczeniem
- rozumie, że nauce czytania należy poświęcić dostatecznie dużo czasu, bo jest to umiejętność kluczowa

3. Mówienie

- wie, że są różne kody językowe (polski, kaszubski, angielski ...)
- wie, że wyrazy o podobnym brzmieniu mogą mieć różne znaczenie
- wie, że mowa jest sposobem porozumiewania się
- posługuje się słownictwem usłyszonym w tekście, kategoryzuje je
- mówi wolno, refleksyjnie
- poprawnie artykułuje głoski
- pokonuje bariery ograniczające chęć wypowiedziania się
- sygnalizuje podstawowe potrzeby, emocje i uczucia
- wyrabia w sobie pozytywne nastawienie do języka ojczystego

4. Pisanie

- zna kształty liter, szczególnie tych charakterystycznych dla języka kaszubskiego
- wie, że w tekście pisanym ważna jest estetyka pisma
- zna znaki diakrytyczne wykorzystywane w zapisie tekstu (akut [é], grawis [ò, ù], cyrkumfleks [ô], tylda [ã], dieraza [ë]¹)
- odwzorowuje litery zawarte w tekście
- przepisuje proste wyrazy z tekstu
- umie przyporządkować wyraz do ilustracji
- odróżnia znaki diakrytyczne wykorzystywane w zapisie kaszubskich liter od znaków stosowanych w alfabecie polskim
- stosuje odpowiednie znaki diakrytyczne pisząc tekst w języku kaszubskim
- ma poczucie zadowolenia i dumy ze zdobywania sprawności językowej obcej starszemu pokoleniu Kaszubów
- sprawnie i poprawnie artykułuje kaszubskie głoski: ã, é, ë, ò, ô, ù
- wyróżnia głoski i sylaby w wyrazie; wyrazy w zdaniach, i zdania w tekście
- buduje wyrazy z liter i sylab

5. Lektura

- 1) Jan Brzechwa, *Brzechwa dzecoma* (tłum. na kaszubski: T. Fopke); Wiersze pt.: Kłamczucha, Skarżypyta, Leń, Niedźwiedź, Wilk, Dzik, Lis, Żubr, Struś, Pantera, Papuga, Słoń, Kangur, Żółw, Małpa, Tygrys, Sowa, Zebra, Renifer, Lew, Tydzień,
- 2) Tomasz Fopke, wybór wierszy i piosenek,
- 3) Stanisław Janke, *Krójczy pójczy*, wybrane utwory,
- 4) Stanisław Janke, *Żużónka jak mrzónka. Kołysanka z marzeń*, wybrane utwory;
- 5) Janusz Mamelski, *Żécé dzecy. Życie dzieci. Kaszubskie wierszyki dla dzieci*, wybrane utwory;
- 6) Alojzy Nagel, *Bajki i bajeczki. Bójczy i bójeczczci*;
- 7) Alojzy Nagel, wybór opowiadań;
- 8) Jan Piepka, *Moja kotka, mój kot*, wybrane utwory;
- 9) Jerzy Samp, *Zakłéta stegna. Bajki kaszubskie*, wybrane utwory;
- 10) Jan Trepczyk, *Uklódk dló dzótk*, wybrane utwory;

---

¹bez znajomości pojęć

- 11) Ewa Warmowska, wybór wierszy i opowiadań;
- 12) Marzena Dembek, *Mój słowór*;
- 13) Inne legendy, bajki i podania ludowe lub autorskie (np. z: Janusz Mamelski *Legendy kaszubskie. Kaszëbsczé legeńdë*) ;
- 14) Utwory literackie podkreślające identyfikację wspólnotową (np. B. Sychta, *Kaszëba bël mój tatk*, A. Labuda, *Chto...*, J. Trepczyk, *Stark*, E. Warmowska, *Môli ricërz*);
- 15) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*, wybrane hasła.

Klasa II

Kształcenie literackie, językowe i kulturowe

I. Cele kształcenia -wymagania ogólne

1. Rozumienie słyszanego tekstu
2. Rozumienie czytanego tekstu
3. Czytanie
4. Mówienie
5. Pisanie
6. Lektura

II. Obszary tematyczne:

szkoła, praca. bohaterowie utworów, kalendarz związany ze zwyczajami, przyroda, zdrowie, pamiętki z przeszłości, święta i tradycje

III. Treści nauczania - wymagania szczegółowe

oparte na następujących utworach: baśnie, wiersze, piosenki, przysłowia, zagadki, podania, opowieści

1. Rozumienie słyszanego tekstu:

- rozumie usłyszane teksty typu baśń, wiersz, piosenka, podanie, opowieść,
- poznaje utwory nawiązujące do życia w społeczności,
- poznaje postaci fantastyczne opisywane w poznawanych utworach,
- poznaje ważniejsze zwyczaje związane ze świętami i życiem rodziny,
- opowiada po polsku treść usłyszanego tekstu,
- wyciąga wnioski z postępowania bohaterów;
- poznaje na podstawie analizowanych tekstów słownictwo związane z pracą, przeszłością, zdrowiem, szkołą, zwyczajami,
- podaje na podstawie tekstu cechy charakterystyczne omawianych pór roku,
- układa chronologicznie dni tygodnia, nazwy miesięcy,
- układa historyjkę obrazkową zgodnie z treścią tekstu,
- recytuje proste utwory,
- bogaci wiedzę o otaczającym świecie przy użyciu prostych i łatwych do zapamiętania struktur językowych,

- wskazuje rymujące się wyrazy i zapamiętuje je,
- ćwiczy pamięć i wymowę,
- poznaje elementy kultury niematerialnej: przysłowia,
- poznaje utwory muzyczne dawnych i obecnych kompozytorów,
- aktywnie słucha muzyki (realizuje gestem i ruchem rytmy)
- śpiewa usłyszane piosenki,
- zapamiętuje słownictwo,
- wykonuje utwory muzyczne podczas uroczystości szkolnych, wyjazdów, wycieczek
- umie wykorzystać usłyszany tekst do rozwiązywania rebusu, diagramu, wykreślanki i plątaninki,

2. Rozumienie tekstu czytanego

- rozumie tekst, szczególnie wspierany obrazem lub dźwiękiem,
- potrafi wskazać w tekście istotne informacje,
- odróżnia ważne i mniej ważne informacje w tekście,
- potrafi krótko opowiedzieć treść tekstu.

3. Czytanie

- wie, jaki obraz graficzny odpowiada usłyszanej głosce
- zna charakterystyczne głoski kaszubskie
- wie, że grupa wyrazów tworzy zdanie
- rozumie, że tworzenie wyrazów nie polega na przypadkowym zestawianiu głosek
- odszukuje w tekście wskazaną literę
- rozpoznaje specyficzne głoski kaszubskie i poprawnie je artykułuje (zgodnie z zasadami języka standaryzowanego)
- umie połączyć głoski w sylaby
- kojarzy wyraz z jego znaczeniem
- rozumie, że nauce czytania należy poświęcić dostatecznie dużo czasu, bo jest to umiejętność kluczowa

4. Mówienie

- wie, że są różne kody językowe (polski, kaszubski, angielski ...)
- wie, że wyrazy o podobnym brzmieniu mogą mieć różne znaczenie
- wie, że mowa jest sposobem porozumiewania się
- posługuje się słownictwem usłyszonym w tekście, kategoryzuje je
- mówi wolno, refleksyjnie
- poprawnie artykułuje głoski
- pokonuje bariery ograniczające chęć wypowiedziania się
- sygnalizuje podstawowe potrzeby, emocje i uczucia
- wyrabia w sobie pozytywne nastawienie do języka ojczystego

5. Pisanie

- zna kształty liter, szczególnie tych charakterystycznych dla języka kaszubskiego,
- wie, że w tekście pisanym ważna jest estetyka pisma,

- zna znaki diakrytyczne wykorzystywane w zapisie tekstu ((akut [é], grawis [ò, ù], cyrkumfleks [ô], tylda [ã], diereza [ë]²),
- odwzorowuje litery zawarte w tekście,
- przepisuje proste wyrazy z tekstu,
- umie przyporządkować wyraz do ilustracji,
- odróżnia znaki diakrytyczne wykorzystywane w zapisie kaszubskich liter od znaków stosowanych w alfabecie polskim,
- stosuje odpowiednie znaki diakrytyczne pisząc tekst w języku kaszubskim,
- ma poczucie zadowolenia i dumy ze zdobywania sprawności językowej obcej starszemu pokoleniu Kaszubów,
- zna alfabet kaszubski,
- rozpoznaje typowe kaszubskie głoski i potrafi przyporządkować do głosek ich odpowiedni wygląd graficzny,
- rozpoznaje rzeczowniki i czasowniki w tekście,
- potrafi zbudować zdania z rozsypanki wyrazowej.

6. Lektura

- 1) Jan Brzechwa, *Brzechwa dzecoma* (tłum. na kaszubski: T. Fopke); Wiersze pt.: Samochwała, Na wyspach Bergamutach, Psie smutki, Jajko, Mucha, Tańcowała igła z nitką, Globus, Wiosenne porządki, Przyjście lata, Na straganie, Żuk,
- 2) Tomasz Fopke, wybór wierszy i piosenek;
- 3) Stanisław Janke, *Krôjczy pôjczy*, wybrane utwory;
- 4) Stanisław Janke, *Żużónka jak mrżónka. Kôhysanka z marzeń*, wybrane utwory;
- 5) Janusz Mamelski, *Žëcé dzecy. Życie dzieci. Kaszubskie wierszyki dla dzieci*, wybrane utwory;
- 6) Alojzy Nagel, *Bajki i bajeczki. Bôjczy i bôjeczcy*;
- 7) Alojzy Nagel, wybór opowiadań;
- 8) Jan Piepka, *Moja kotka, mój kot*, wybrane utwory;
- 9) Jerzy Samp, *Zakłëta stegna. Bajki kaszubskie*, wybrane utwory;
- 10) Jan Trepczyk, *Uklôdk dlô dzôtk*, wybrane utwory;
- 11) Ewa Warmowska, wybór wierszy i opowiadań;
- 12) Marzena Dembek, *Mój słowôrz*;
- 13) Inne legendy, bajki i podania ludowe lub autorskie (np. z: Janusz Mamelski *Legendy kaszubskie. Kaszëbsczé legeńdë*) ;
- 14) Utwory literackie podkreślające identyfikację wspólnotową (np. B. Sychta, *Kaszëba bël mój tatk*, A. Labuda, *Chto...*, J. Trepczyk, *Stark*, E. Warmowska, *Môli ricërz*);
- 15) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*, wybrane hasła.

---

²bez znajomości pojęć

Klasa III

Kształcenie literackie, językowe i kulturowe

I. Cele kształcenia -wymagania ogólne

1. Rozumienie słyszanego tekstu
2. Rozumienie czytanego tekstu
3. Czytanie
4. Mówienie
5. Pisanie
6. Lektura

II. Obszary tematyczne:

rodzina, przyjaciele, pomieszczenia, meble, sprzęty, pożywienie, posiłki i potrawy, kalendarz, mała ojczyzna, zawody, handel, hobby, zainteresowania, zabawy i zabawki, baśnie, bajki i mity.

III. Treści nauczania - wymagania szczegółowe

oparte na następujących tekstach: baśnie, bajki, mity, wiersze, piosenki, przysłowia, zagadki, podania, opowiadania, historyjki, legendy, przysłowia i inne teksty literackie

1. Rozumienie słyszanego tekstu:

- rozumie usłyszane teksty literackie: baśń, bajka, mit, wiersz, podanie, opowieść, pieśń
- rozumie proste wypowiedzi na tematy wzięte z życia codziennego, artykułowane wyraźnie i powoli,
- wchodzi w interakcję z przekazującym tekst, np. reaguje gestem, ruchem, mimiką bądź słownie,
- reaguje na polecenia zawarte w ustnych przekazach, wykonuje je zgodnie z instrukcją,
- rozumie teksty wspierane dodatkowo obrazem lub dźwiękiem,
- opowiada po polsku treść usłyszanego tekstu,
- szuka określonych informacji ogólnych bądź szczegółowych w tekście,
- odróżnia ważne informacje od mniej ważnych.

2. Rozumienie tekstu czytanego

- samodzielnie i w miarę poprawnie czyta krótkie teksty literackie;
- czyta również proste teksty nieliterackie i umie przekazać ich treść w języku polskim;
- śpiewa piosenki czytane z zapisu tekstowego,
- zapamiętuje słownictwo i używa go w powtarzalnych sytuacjach edukacyjnych czy w życiu codziennym,
- umie wykorzystać przeczytany tekst do rozwiązywania rebusu, diagramu, wykreślanki czy płątaninki,
- szuka w tekście określonych informacji.

3. Czytanie

- wie, jaki dźwięk odpowiada czytanej literze,
- zna charakterystyczne głoski kaszubskie,
- wie, że grupa wyrazów tworzy zdanie,
- odszukuje w tekście wskazane litery, sylaby, wyrazy, zdania,
- czyta krótkie teksty literackie i nieliterackie,
- w trakcie czytania stara się zachować zasady dotyczące dykcji, intonacji, tempa, akcentacji, wymowy.

4. Mówienie

- wie, że są różne kody językowe (polski, kaszubski, angielski ...), odróżnia przekaz w języku kaszubskim od innych języków,
- posługuje się w sytuacjach edukacyjnych i pozaedukacyjnych słownictwem usłyszanym w tekście,
- mówi wolno, refleksyjnie,
- poprawnie artykułuje głoski,
- sygnalizuje podstawowe potrzeby, emocje i uczucia
- przedstawia siebie i kolegów,
- wchodzi w interakcję z nauczycielem, reaguje na polecenia (werbalnie i niewerbalnie),
- zadaje pytania i udziela odpowiedzi,
- posługuje się wyuczonymi zwrotami, odpowiednio do zaistniałych sytuacji (np. zwrotami grzecznościowymi).

5. Pisanie

- przepisuje proste, nieskomplikowane teksty,
- tworzy własne, proste zdania według poznanych schematów,
- wie, że w tekście pisanym ważna jest estetyka pisma i przestrzega tego wymogu,
- zna znaki diakrytyczne wykorzystywane w zapisie tekstu (akut [é], grawis [ò, ù], cyrkumfleks [ô], tylda [ã], diereza [ë]³)
- stosuje w tekstach elementarne zasady ortografii kaszubskiej,
- artykułuje głoski sz, rz, cz, dż jako fonetycznie miękkie w kaszubszczyźnie,
- rozpoznaje liczbę pojedynczą i mnogą rzeczowników i czasowników,
- rozpoznaje przymiotniki i potrafi je wskazać oraz użyć ich w tekście.

6. Lektura

- 1) Jan Brzechwa, *Brzechwa dziecoma* (tłum. na kaszubski: T. Fopke); Wiersze pt.: Pytalski, Hipopotam, Chrząszcz, Sum, Koziółczek, Ptasie plotki, Kwoka, Kokoszka Smakoszka, Sójka, Stonoga, Siedmiomilowe buty, Żaba, Wrona i ser, Opowiedział dzięcioł sowie, Pali się
- 2) Tomasz Fopke, wybór wierszy i piosenek;
- 3) Stanisław Janke, *Krójczy pójczy*, wybrane utwory;
- 4) Stanisław Janke, *Żużónka jak mrzónka. Kołysanka z marzeń*, wybrane utwory;
- 5) Janusz Mamelski, *Żęcé dzecy. Życie dzieci. Kaszubskie wierszyki dla dzieci*, wybrane utwory;
- 6) Alojzy Nagel, *Bajki i bajeczki. Bójczy i bójeczczy*;
- 7) Alojzy Nagel, wybór opowiadań;

---

³bez znajomości pojęć

- 8) Jan Piepka, *Moja kotka, mój kot*, wybrane utwory;
- 9) Jerzy Samp, *Zaklęta stegna. Bajki kaszubskie*, wybrane utwory;
- 10) Jan Trepczyk, *Uklódk dló dzótk*, wybrane utwory;
- 11) Ewa Warmowska, wybór wierszy i opowiadań;
- 12) Marzena Dembek, *Mój słowórz*;
- 13) Inne legendy, bajki i podania ludowe lub autorskie (np. z: Janusz Mamelski *Legendy kaszubskie. Kaszëbsczé legeńdë*) ;
- 14) Utwory literackie podkreślające identyfikację wspólnotową (np. B. Sychta, *Kaszëba bël mój tatk*, A. Labuda, *Chto...*, J. Trepczyk, *Stark*, E. Warmowska, *Môli ricérz*);
- 15) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*, wybrane hasła.

II etap edukacyjny klasy IV-VIII

I. Wymagania ogólne

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)).

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji.

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi.

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury).

V. Treści językowe.

VI. Lektura.

II. Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Po klasie IV Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)). Uczeń:

1. W zakresie kultury:

- zna ważne dla tożsamości i regionu bajki i baśnie;
- zna podstawowe tradycje, zwyczaje, obrzędy;
- identyfikuje symbole regionalne: flaga, godło, hymn;
- rozróżnia typowe regionalne instrumenty muzyczne;
- śpiewa pieśni związane z omawianą lekturą i zakresem tematycznym analizowanych zagadnień;

- zna typową działalność artystyczną regionalnych twórców (np. malarstwo na szkle);
- 2. W zakresie historii:
  - zna historię najbliższych jego środowisku miejscowości;
  - umie powiązać miejscowe nazewnictwo z kaszubskimi patronami (np. ulic, szkół);
  - identyfikuje historię okolicznych miast, ich dzielnic z wydarzeniami z historii Kaszub;
- 3. W zakresie geografii:
  - umie zlokalizować Kaszuby na mapie;
  - nazywa kierunki geograficzne we wskazywaniu różnych elementów geografii Kaszub;
  - wie z jakich charakterystycznych elementów ukształtowania terenu zbudowane są Kaszuby (wzniesienia, jeziora, rzeki – „Modra Kraina”);
  - potrafi wskazać i nazwać większe kompleksy leśne na Kaszubach;
  - wie o ogromnym znaczeniu morza w geografii Kaszub;
- 4. W zakresie przyrody:
  - zna podstawowych przedstawicieli fauny i flory na Kaszubach;
- 5. W zakresie spraw społecznych:
  - identyfikuje podstawowe symbole Kaszub, łączy je odpowiednio z zasobami literatury;
  - zna wybitnych przedstawicieli ruchu kaszubskiego i ich dokonania (hasło realizowane corocznie według ustalonego przez nauczyciela spójnego harmonogramu)

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji. Uczeń:

1. rozumie tekst wypowiedziany lub przeczytany przez nauczyciela, nadawany w środkach masowego przekazu, usłyszany z zasobów internetowych, odtworzony z płyt, wypowiedziany przez innych użytkowników języka;
2. samodzielnie czyta teksty związane z omawianą tematyką i rozumie ich treść;
3. opowiada po polsku treść utworów przeczytanych w języku oryginalnym;
4. rozpoznaje utwory zapisane wierszem i prozą;
5. rozpoznaje typowe rodzaje wypowiedzi i ich intencje (informacja, odpowiedź, prośba, pytanie);
6. czyta wskazane utwory z uwzględnieniem zasad kultury żywego słowa;
7. poprawnie artykułuje kaszubskie głoski;
8. czyta ze zrozumieniem teksty o nieskomplikowanej budowie;
9. dokonuje wstępnej analizy przeczytanego tekstu;
10. odpowiada na pytania związane z tekstem;

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1. posługuje się w miarę poprawną kaszubszczyzną w tworzeniu własnych wypowiedzi;
2. nie miesza kodów językowych;
3. mówi wyraźnie, unika powtórzeń, z odpowiednią dykcją, akcentem, intonacją, tempem;
4. używa zdań niezbyt skomplikowanych ale poprawnie zbudowanych i związanych z omawianą tematyką;
5. umie zastosować strategię kompensacyjną w przypadku braku słów;
6. tworzy wypowiedzi wyrażające odpowiednie intencje;
7. posługuje się zgromadzonym słownictwem w trakcie tworzenia wypowiedzi;
8. wygłasza teksty z pamięci, śpiewa poznane piosenki;

9. pisze pod kierunkiem nauczyciela proste teksty użytkowe (list, ogłoszenie, zaproszenie, komunikat, instrukcja);
10. współuczestniczy w pisaniu opisu, dialogu;
11. stosuje w tworzonym tekście znane zasady ortograficzne i interpunkcyjne;
12. dba o estetykę pisma;

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury). Uczeń:

1. określa rodzaje (epika, liryka, dramat) i gatunki literackie przeczytanego tekstu (opowiadanie, baśń, legenda, wiersz, przysłowie);
2. nazywa podstawowe elementy świata przedstawionego;
3. nazywa środki artystyczne wykorzystane w liryce (wers, strofa, rym, refren, wiersz rymowany i nierymowany);
4. operuje pojęciami z zakresu teorii literatury (narrator, dialog, nadawca, odbiorca, fikcja, rzeczywistość, realizm, fantastyka);
5. gromadzi wiedzę na temat regionu z usłyszanych baśni;
6. gromadzi słownictwo na podstawie usłyszanych pieśni;
7. określa funkcje tekstów kultury (informacyjna, artystyczna);
8. nazywa wartości ukazywane w tekstach kultury (prawda – kłamstwo, miłość- nienawiść, przyjaźń – wrogość)

V. Treści językowe. Uczeń:

1. rozpoznaje grupę nagłosową re- w wyrazach, potrafi zastosować w tekście zasady rządzące jej pisownią;
2. Rozpoznaje w tekście bezokoliczniki, wie, że każdy z nich jest zakończony na –c (na tej podstawie można omawiać kaszubienie);
3. umie wskazać w wyrazach miejsca, w których zachodzi proces jotacji (prejotacji);
4. wie na czym polega zjawisko labializacji, umie wskazać w tekście wyrazy, w których doszło do takiego procesu;
5. dokonuje wg wzoru odmiany prostych przykładów czasowników (koniugacja);
6. rozpoznaje w tekście poznane dotychczas części mowy;
7. stosuje popularne zwroty: *Wasta, Wastnô* i formę grzecznościową pluralis maiestaticus *Wë*;
8. rozpoznaje i nazywa rodzaje gramatyczne poznawanych wyrazów

VI. Lektura

- 1) Bolesław Bork, wybrane opowiadania;
- 2) Alojzy Budzisz, *Zemia kaszëbskô*;
- 3) Florian Ceynowa, *Rozmôwa Kaszëbë z Pòlôchã*, fragmenty;
- 4) Hieronim Derdowski, *Ô panu Czôrlińszim, co do Pùcka pò sęcë jachôł*, fragmenty;
- 5) Augustyn Dominik, *Domienikòwé pòwiôstczi. Opowieści Dominika*, wybrane utwory;
- 6) Jan Drzeżdżon, *Brawãdë*, wybrane utwory;
- 7) Jan Drzeżdżon, wybrane wiersze i fragmenty utworów prozatorskich;
- 8) Leon Heyke, wybór wierszy;
- 9) Stanisław Janke, wybór wierszy;
- 10) Jan Karnowski, wybór wierszy;
- 11) Roman Kucharski, Jón Natrzecy, *Szczeniã Swiãców* (komiks historyczny);

- 12) Róman Kùcharszi, Maja Nowotnik, *Akademiô Błotowëch Żółwiów* (komiks dla dzieci);
- 13) Aleksander Labuda, *Bogowie i duchy naszych przodków/W kręgu mitologii kaszubskiej*;
- 14) Aleksander Labuda, *Guczów Mack gôdô*, wybrane felietony;
- 15) Anna Łajming, *Czterolistna koniczyna*, wybrane opowiadania;
- 16) Aleksander Majkowski, *Žécé i przigòdë Remùsa*, fragmenty;
- 17) Aleksander Majkowski, *Žycie i przygody Remusa* (w tłumaczeniu Lecha Bądkowskiego – całość dla klasy VIII);
- 18) Janusz Mamelski, *Mack*;
- 19) Danuta Stanulewicz, *Balbina z IV B*;
- 20) Bernard Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, fragmenty;
- 21) Jan Trepczyk, wybrane wiersze;
- 22) *W krainie baśni i bajek kaszubskich*, red. B. Ugowska;
- 23) Ewa Warmowska, wybór wierszy;
- 24) Wybrana twórczość innych współczesnych pisarzy kaszubskich;
- 25) Wybrane teksty z zakresu kultury kaszubskiej;
- 26) Ludmiła Gòłąbk, *Wanoga z Dëchama. Kaszëbsczi słowôrz ilustrowóny*;
- 27) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*, wybrane hasła.

Po klasie V Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)). Uczeń:

1. W zakresie kultury:
  - zna ważne dla tożsamości i regionu legendy;
  - umie przytoczyć i wyjaśnić znaczenia przysłów i rymowanek związanych z omawianą tematyką;
  - zna podstawowe tradycje, zwyczaje, obrzędy;
  - śpiewa pieśni związane z omawianą lekturą i zakresem tematycznym analizowanych zagadnień;
  - zna typową działalność artystyczną regionalnych twórców (np. ceramika);
2. W zakresie historii:
  - zna historię gminy, miasta / okolicznych miast;
  - zna i określa symbolikę herbów: gminy, miasta/miast;
3. W zakresie geografii:
  - umie wskazać walory turystyczne swojej gminy, miasta/ dzielnicy;
  - nazywa gminy / miasta / powiaty sąsiadujące;
4. W zakresie przyrody:
  - zna podstawowe formy ochrony przyrody na terenie gminy, w okolicy swojego miasta / powiatu;
5. W zakresie spraw społecznych:
  - wyróżnia podstawowe dziedziny twórczości ludowej, zna twórców ludowych ze swojej okolicy, uczestniczy w spotkaniach i warsztatach z nimi;
  - wie, jakie były dawne zajęcia na Kaszubach (zna tzw. ginące zawody)

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji. Uczeń:

1. rozumie teksty przekazywane poprzez radio, film, telewizję, teatr;
2. samodzielnie czyta teksty związane z omawianą tematyką i rozumie ich treść;
3. umie nazwać adresata wypowiedzi, identyfikuje także jego nadawcę;
4. gromadzi słownictwo do charakterystyki adresata wypowiedzi;
5. umie skonkretyzować swoje wrażenia i emocje po przeczytaniu lub wysłuchaniu tekstu;
6. rozpoznaje w usłyszanych tekstach formy literackie, reklamowe, informacyjne;
7. klasyfikuje teksty i rozpoznaje je po cechach: instrukcje, zaproszenia, życzenia, gratulacje, zawiadomienia, ogłoszenia, listy, sprawozdania, dialogi, opowiadania z dialogiem, opisy, notatki, plany;
8. dokonuje analizy przeczytanego tekstu (odnajduje w nim prawdę, fałsz, odczytuje treści wyrażone wprost i pośrednio, dzieli informacje na ważne i drugorzędne);
9. odczytuje znaczenia dosłowne i przenośne wyrazów;

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1. tworzy własne wypowiedzi na tematy omawiane podczas zajęć;
2. posługuje się w tworzeniu własnych tekstów dostępnymi słownikami i encyklopediami;
3. odróżnia oficjalne i nieoficjalne sytuacje komunikacyjne, potrafi dostosować sposób wyrażania się do takich sytuacji;
4. dokonuje analizy tekstu, zadaje do niego pytania, umie sformułować odpowiedzi do zadanych pytań;
5. podczas produkcji językowej nie zapomina o mowie ciała (mimika, gest, postawa);
6. tworzy wypowiedzi wyrażające odpowiednie intencje;
7. posługuje się zgromadzonym słownictwem w trakcie tworzenia wypowiedzi;
8. umie napisać własny tekst w następujących formach: instrukcja, zaproszenie, życzenia, gratulacje, zawiadomienie, ogłoszenie, list, sprawozdanie, dialog, opowiadanie z dialogiem, opis, notatka, plan;
9. stosuje w tworzonej treści znane zasady ortograficzne i interpunkcyjne;
10. dba o odpowiednią kompozycję tworzonego tekstu, estetykę pisma, układ graficzny;
11. śpiewa poznane piosenki;
12. recytuje wybrane utwory o szczególnej wartości dla analizowanych obszarów;

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury). Uczeń:

1. określa rodzaje i gatunki literackie przeczytanego tekstu;
2. rozpoznaje funkcje tekstu (artystyczna, informacyjna);
3. rozpoznaje fikcję literacką i oddziela ją od rzeczywistości;
4. umie sklasyfikować teksty na poziomie dosłownym i przenośnym;
5. odróżnia realizm od fantastyki;
6. klasyfikuje teksty według przynależności do gatunków: baśń, legenda, mit, bajka, opowiadanie, powieść, wiersz, przysłowie, komiks;
7. umie skonkretyzować puentę zawartą w bajce, baśni;

8. nazywa środki artystyczne wykorzystane w liryce;
9. operuje pojęciami z zakresu teorii literatury (autor, narrator, dialog, nadawca, odbiorca, fikcja, fantastyka, podmiot liryczny, świat przedstawiony – czas, miejsce, akcja, fabuła, bohater, zdarzenia; liryka – wers, strofa, rym, rytm, refren);
10. umie porównać swoje stanowisko ze stanowiskiem bohatera danego tekstu;
11. buduje własny świat wartości na podstawie poznanych utworów;

V. Treści językowe. Uczeń:

1. rozpoznaje w wyrazach zjawisko labializacji, potrafi wyjaśnić zasady rządzące zapisem;
2. odmienia rzeczowniki według podanego wzoru deklinacyjnego;
3. wie, że w języku kaszubskim funkcjonują dłuższe i krótsze formy rzeczownikowe;
4. zna przykłady form rzeczownikowych przyjmujących inne rodzaje gramatyczne niż w języku polskim;
5. rozpoznaje w tekście poznane dotychczas części mowy;
6. umie tworzyć poprawne teksty, łącząc ze sobą odpowiednie części mowy;
7. stosuje poprawne formy gramatyczne rzeczowników i czasowników w zdaniach;
8. koniuguje według wzoru czasowniki w czasie teraźniejszym;
9. zna podstawowe zasady rządzące łączliwością wyrazów w zakresie poznanego słownictwa (frazologia)

VI. Lektura

Po klasie VI Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)). Uczeń:

1. W zakresie kultury:
  - zna typowe i ważne dla tożsamości i regionu tańce;
  - umie zaprezentować związane tematycznie z omawianą lekturą i treściami pieśni;
  - zna podstawowe szkoły haftu kaszubskiego, umie omówić ich historię, nazwać podstawowe elementy i omówić kolorystykę;
  - zna i kultywuje ważne tradycje i zwyczaje;
  - zna typowe stroje regionalne, nazywa ich elementy;
2. W zakresie historii:
  - zna historię własnego powiatu;
  - zna historię związaną z innymi powiatami na Kaszubach;
  - wymienia i argumentuje zasadność uznawania niektórych miast na Kaszubach za stolice;
3. W zakresie geografii:
  - umie wskazać i nazwać ważniejsze krainy geograficzne na mapie Kaszub;
  - określa walory wybranych krain geograficznych;
4. W zakresie przyrody:
  - wskazuje szlaki turystyczne zlokalizowane w obrębie własnej gminy, powiatu;

- zna rośliny i zwierzęta chronione na terenie Kaszub;

5. W zakresie spraw społecznych:

- wyróżnia i nazywa społeczności zamieszkujące tereny sąsiadujące z Kaszubami;

- wie, jakie podgrupy regionalne zamieszkują Kaszuby, wyjaśnia umowne znaczenia ukryte w nazwach

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji. Uczeń:

1. odbiera treści przekazywane przez radio, film, telewizję, teatr;

2. rozumie intencje nadawcy tekstu;

3. umie nazwać adresata wypowiedzi, identyfikuje także jego nadawcę;

4. rozpoznaje w usłyszanych tekstach formy literackie, reklamowe, informacyjne;

5. klasyfikuje teksty użytkowe i rozpoznaje je po cechach: instrukcje, przepisy, zaproszenia, gratulacje, życzenia, zawiadomienia, ogłoszenia, notatki, plany;

6. rozpoznaje cechy gatunkowe następujących form wypowiedzi: list, sprawozdanie, dialog, opowiadanie z dialogiem, pamiętnik, dziennik, opis;

7. rozpoznaje przesłania zawarte w tekście;

8. dokonuje analizy przeczytanego tekstu (określa w nim temat, główną myśl, przesłanie);

9. wykorzystuje wiedzę na temat części składowych wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie), znajduje te elementy w tekście;

10. dokonuje analizy tekstu, formułuje wnioski;

11. odczytuje znaczenia dosłowne i przenośne wyrazów;

12. odróżnia prawdę od fałszu, rozpoznaje intencje mówiącego;

13. gromadzi słownictwo w sposób refleksyjny, wspierając się dostępnymi słownikami i encyklopediami;

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1. tworzy własne wypowiedzi na tematy omawiane podczas zajęć;

2. odróżnia oficjalne i nieoficjalne sytuacje komunikacyjne, potrafi dostosować sposób wyrażania się do takich sytuacji;

3. dokonuje analizy tekstu, zadaje do niego pytania, umie sformułować odpowiedzi do zadanych pytań;

4. posługuje się zgromadzonym słownictwem w trakcie tworzenia wypowiedzi;

5. tworzy i zapisuje własne teksty: instrukcje, przepisy, zaproszenia, gratulacje, życzenia, zawiadomienia, ogłoszenia, notatki, plany, listy, sprawozdania, dialogi, opowiadania z dialogiem, pamiętniki, dzienniki, opisy;

6. potrafi wypowiedzieć swoje zdanie w dyskusji, umie go bronić, polemizuje z innymi;

7. stosuje w tworzonym tekście znane zasady ortograficzne i interpunkcyjne;

8. dba o odpowiednią kompozycję tworzonego tekstu, estetykę pisma, układ graficzny;

9. śpiewa poznane piosenki;

10. recytuje wybrane utwory o szczególnej wartości dla analizowanych obszarów;

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury). Uczeń:

1. określa rodzaje i gatunki literackie przeczytanych tekstów;
2. potrafi określić istotne elementy filmu, teatru, dzieła literackiego;
3. rozpoznaje fikcję literacką i oddziela ją od rzeczywistości;
4. umie sklasyfikować teksty na poziomie dosłownym i przenośnym;
5. odróżnia realizm od fantastyki;
6. klasyfikuje teksty według przynależności do gatunków: baśń, legenda, mit, bajka, opowiadanie, powieść, wiersz, przysłowie, komiks, dramat (komedia);
7. rozpoznaje pouczenia zawarte w bajce, baśni;
8. nazywa środki artystyczne wykorzystane w liryce;
9. operuje pojęciami z zakresu teorii literatury (szczególnie z zakresu dramatu: aktor, reżyser, scena, akt, scenografia, rekwizyt, dekoracja, didaskalia, tekst główny);
10. rozpoznaje cechy gatunkowe filmu i sztuki teatralnej, umie wskazać podobieństwa i różnice pomiędzy nimi;
11. buduje własny świat wartości na podstawie poznanych utworów;

V. Treści językowe. Uczeń:

1. wie na czym polega proces kaszubienia (zamiana miękkiego *ś, ź, ć, dź* na *s, z, c, dz*), wskazuje w tekście wyrazy podlegające temu procesowi;
2. pamięta o fonetycznej miękkości głosek *sz, ż, cz, dż* i realizuje ją w wymowie;
3. rozpoznaje w tekście poznane dotychczas części mowy, a ponadto przysłówki i liczebniki;
4. używa poprawnych form gramatycznych rzeczowników, czasowników i przymiotników w tworzonych tekstach;
5. stopniuje przymiotniki i przysłówki według podanych wzorów;
6. rozpoznaje przykłady zdrobnień (w tym w obrębie czasowników: *pòjkôj, wezkôj*);
7. zna podstawowe zasady rządzące składnią w języku kaszubskim (szczególnie dotyczące szyku wyrazów w zdaniu);
8. odmienia czasowniki w czasie przyszłym

VI. Lektura

- 1) Bolesław Bork, wybrane opowiadania;
- 2) Alojzy Budzisz, *Zemia kaszëbskô*;
- 3) Florian Ceynowa, *Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchã*, fragmenty;
- 4) Hieronim Derdowski, *Ò panu Czòrlińszim, co do Pùcka pò sécë jachòł*, fragmenty;
- 5) Augustyn Dominik, *Domienikòwé pòwiòstczi. Opowieści Dominika*, wybrane utwory;
- 6) Jan Drzeżdżon, *Brawãdë*, wybrane utwory;
- 7) Jan Drzeżdżon, wybrane wiersze i fragmenty utworów prozatorskich;
- 8) Leon Heyke, wybór wierszy;
- 9) Stanisław Janke, wybór wierszy;
- 10) Jan Karnowski, wybór wierszy;
- 11) Roman Kucharski, Jón Natrzecy, *Szczeniã Swiãców* (komiks historyczny);
- 12) Róman Kùcharsczi, Maja Nowotnik, *Akademiò Błotowëch Żółwiów* (komiks dla dzieci);
- 13) Aleksander Labuda, *Bogowie i duchy naszych przodków/W kręgu mitologii kaszubskiej*;
- 14) Aleksander Labuda, *Guczów Mack gòdò*, wybrane felietony;

- 15) Anna Łajming, *Czterolistna koniczyna*, wybrane opowiadania;
- 16) Aleksander Majkowski, *Žěcé i przigòdě Remusa*, fragmenty;
- 17) Aleksander Majkowski, *Žycie i przygody Remusa* (w tłumaczeniu Lecha Bądkowskiego – całość dla klasy VIII);
- 18) Janusz Mamelski, *Mack*;
- 19) Danuta Stanulewicz, *Balbina z IV B*;
- 20) Bernard Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, fragmenty;
- 21) Jan Trepczyk, wybrane wiersze;
- 22) *W krainie baśni i bajek kaszubskich*, red. B. Ugowska;
- 23) Ewa Warmowska, wybór wierszy;
- 24) Wybrana twórczość innych współczesnych pisarzy kaszubskich;
- 25) Wybrane teksty z zakresu kultury kaszubskiej;
- 26) Ludmiła Gółąbk, *Wanoga z Dëchama. Kaszëbsczi słowôrz ilustrowóny*;
- 27) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*, wybrane hasła.

Po klasie VII Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)). Uczeń:

1. W zakresie kultury:
  - zna typowe style budownictwa na Kaszubach;
  - umie wymienić i omówić zasoby ważniejszych skansenów na Kaszubach;
  - wie na czym polegają charakterystyczne dla regionu obrzędy, zwyczaje, obyczaje (np. „czarne wesele”);
2. W zakresie historii:
  - zna historię Kaszub i Kaszubów na przestrzeni dziejów;
  - wie, jakie dynastie książęce, w jakim czasie i na jakich terytoriach zarządzały Kaszubami;
3. W zakresie geografii:
  - umie nazwać elementy polodowcowej rzeźby terenu i powiązać ją z mapą Kaszub;
4. W zakresie przyrody:
  - wskazuje Parki Narodowe zlokalizowane na Kaszubach i omawia ich podstawowe walory;
  - wymienia Parki Krajobrazowe ze swojego sąsiedztwa;
  - omawia zasoby najbliższych sobie rezerwatów przyrody
5. W zakresie spraw społecznych:
  - wyróżnia podstawowe media działające na Kaszubach, omawia je;
  - wie, na czym polega fenomen religijności Kaszubów, łączy temat odpowiednio z dziełami literackimi i innymi formami aktywności społecznej regionu

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji. Uczeń:

1. rozumie przekazy ikoniczne odbierane za pomocą radia, telewizji, filmu, teatru;
2. rozumie treść odbieranych tekstów i intencje nadawcy;

3. umie nazwać adresata wypowiedzi, identyfikuje także jego nadawcę;
4. rozpoznaje w usłyszanych tekstach formy literackie, reklamowe, informacyjne;
5. klasyfikuje teksty użytkowe i rozpoznaje je po cechach: instrukcje, przepisy, zaproszenia, gratulacje, życzenia, zawiadomienia, ogłoszenia, notatki, plany;
6. rozpoznaje cechy gatunkowe następujących form wypowiedzi: opowiadanie, opis, charakterystyka, sprawozdanie;
7. dokonuje analizy przeczytanego tekstu (określa w nim temat, główną myśl, przesłanie);
8. wykorzystuje wiedzę na temat części składowych wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie), znajduje te elementy w tekście;
9. dokonuje analizy tekstu, formułuje wnioski;
10. odczytuje znaczenia dosłowne i przenośne wyrazów;
11. buduje własny bank leksykalny na podstawie analizowanych utworów, wspierając się dodatkowo dostępnymi słownikami i encyklopediami;

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1. umie wyrazić swoje stanowisko na tematy omawiane podczas zajęć;
2. tworzy wypowiedzi w odmianie potocznej języka lub jego standaryzowanej wersji;
3. odróżnia oficjalne i nieoficjalne sytuacje komunikacyjne, potrafi rozpoznać sposób wyrażania się w takich sytuacjach – ze szczególnym położeniem akcentu na formy wykorzystywane w elektronicznych środkach komunikacji;
4. rozpoznaje manipulację językową wykorzystywaną w sieci;
5. wie, czym skutkuje anonimowość, możliwość dokonywania łatwych uogólnień na tematy dotyczące innych użytkowników;
6. zna zasady etykiety językowej;
7. tworzy i zapisuje własne teksty użytkowe: instrukcje, przepisy, zaproszenia, gratulacje, życzenia, zawiadomienia, ogłoszenia, notatki, plany;
8. stosuje we własnych tekstach następujące formy wypowiedzi: opowiadania, opisy, streszczenia, charakterystyki, sprawozdania, rozprawki;
9. przygotowuje konspekt tworzonej wypowiedzi;
10. tworzy tekst własny na zadany temat, dobierając do niego odpowiednią formę wypowiedzi;
11. dba o odpowiedni styl i kompozycję tworzonego tekstu;
12. recytuje wybrane utwory o szczególnej wartości dla analizowanych obszarów;

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury). Uczeń:

1. określa rodzaje literackie i wskazuje ich cechy charakterystyczne;
2. odróżnia opowiadania i powieści, podaje przykładowe tytuły z zasobów literatury regionalnej;
3. wie, jakie teksty zaklasyfikować do publicystyki (artykuł, wywiad), rozpoznaje je wśród analizowanych tekstów;
4. omawia problematykę analizowanych tekstów;
5. analizuje cechy konstytutywne utworów epickich;
6. rozpoznaje w utworze lirycznym jego cechy konstytutywne;

7. wypowiada się na temat własnych wrażeń i odczuć na podstawie analizowanych utworów;
8. umie samodzielnie wskazać istotne sprawy w analizowanym utworze;
9. wykorzystuje różne konteksty w analizie utworu (historyczne, biograficzne);
10. rozpoznaje cechy gatunkowe literatury, filmu, sztuki teatralnej, dzieła sztuki, muzyki;
11. buduje własny świat wartości na podstawie poznanych utworów (pojęcia kontrastowe: patriotyzm, nacjonalizm, szowinizm, tolerancja, odrzucenie, piękno, brzydota);

V. Treści językowe. Uczeń:

1. Wie na czym polega proces zwany *bylaczeniem*, charakterystyczny dla północnych Kaszubów (potrafi rozpoznać teksty zapisane w nordowej odmianie kaszubszczyzny);
2. zna i stosuje zasady ortograficzne dotyczące pisowni głosek nosowych (ã, ą);
3. potrafi stworzyć poprawne formy osobowe czasowników od podanych bezokoliczników;
4. odmienia czasowniki w czasie przeszłym (rozpoznaje różne rodzaje czasu przeszłego);
5. dzieli liczebniki na główne i porządkowe;
6. wie na czym polegają alternacje samogłoskowe i spółgłoskowe w kaszubszczyźnie oraz jaki jest ich wpływ na pisownię;
7. rozpoznaje w tekście pozostałe części mowy (nieodmienne: partykuła, wykrzyknik, spójnik, przyimek);
8. wskazuje i nazywa w tekście podstawowe części zdania

VI. Lektura

- 1) Bolesław Bork, wybrane opowiadania;
- 2) Alojzy Budzisz, *Zemia kaszëbskô*;
- 3) Florian Ceynowa, *Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchã*, fragmenty;
- 4) Hieronim Derdowski, *Ò panu Czòrlińszim, co do Pùcka pò sècë jachòł*, fragmenty;
- 5) Augustyn Dominik, *Domienikòwé pòwiòstczi. Opowieści Dominika*, wybrane utwory;
- 6) Jan Drzeżdżon, *Brawãdë*, wybrane utwory;
- 7) Jan Drzeżdżon, wybrane wiersze i fragmenty utworów prozatorskich;
- 8) Leon Heyke, wybór wierszy;
- 9) Stanisław Janke, wybór wierszy;
- 10) Jan Karnowski, wybór wierszy;
- 11) Roman Kucharski, Jón Natrzecy, *Szczeniã Swiãców* (komiks historyczny);
- 12) Róman Kùcharsczi, Maja Nowotnik, *Akademiò Błotowëch Żółwiów* (komiks dla dzieci);
- 13) Aleksander Labuda, *Bogowie i duchy naszych przodków/W kręgu mitologii kaszubskiej*;
- 14) Aleksander Labuda, *Guczów Mack gòdò*, wybrane felietony;
- 15) Anna Łajming, *Czterolistna koniczyna*, wybrane opowiadania;
- 16) Aleksander Majkowski, *Żécé i przigòdë Remùsa*, fragmenty;
- 17) Aleksander Majkowski, *Życie i przygody Remusa* (w tłumaczeniu Lecha Bądkowskiego – całość dla klasy VIII);
- 18) Janusz Mamelski, *Mack*;
- 19) Danuta Stanulewicz, *Balbina z IV B*;
- 20) Bernard Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, fragmenty;
- 21) Jan Trepczyk, wybrane wiersze;
- 22) *W krainie baśni i bajek kaszubskich*, red. B. Ugowska;
- 23) Ewa Warmowska, wybór wierszy;
- 24) Wybrana twórczość innych współczesnych pisarzy kaszubskich;
- 25) Wybrane teksty z zakresu kultury kaszubskiej;

- 26) Ludmiła Gòłąbk, *Wanoga z Dëchama. Kaszëbsczi słowôrz ilustrowóny*;
27) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*,
wybrane hasła.

Po klasie VIII Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Znajomość zasobów regionu: kulturowych, historycznych, geograficznych, przyrodniczych, społecznych (poznawanie w środowisku szkolnym i pozaszkolnym (wycieczki, warsztaty, muzea...)). Uczeń:

1. W zakresie kultury:
  - wie na czym polegają charakterystyczne dla regionu obrzędy, zwyczaje, obyczaje (np. „ścinianie kani” i inne osobliwe obrzędy);
2. W zakresie historii:
  - zna historię uznawania kaszubszczyzny za język (nadawanie mowie Kaszubów statusu języka);
  - wie, jakie utwory zaliczane są do zabytków językowych kaszubszczyzny;
  - umie zrelacjonować działalność zasłużonych dla języka kaszubskiego działaczy;
3. W zakresie geografii:
  - umie nazwać i zlokalizować tzw. „magnesy turystyczne” Kaszub;
  - omawia i lokalizuje dawne i obecne granice Kaszub;
  - nazywa i lokalizuje na mapie bogactwa naturalne Kaszub;
4. W zakresie przyrody:
  - wskazuje i omawia problemy związane z ekologią na Kaszubach
5. W zakresie spraw społecznych:
  - omawia sprawy związane z rozwojem gospodarczym regionu;
  - wypowiada się na temat statusu językowego kaszubszczyzny;
  - wie, jakie znaczenie dla rozwoju regionu miało przyjęcie Ustawy o językach mniejszości, etnicznych i regionalnym kaszubskim

II. Kształcenie sprawności receptywnych (rozumienie słuchanego i czytanego tekstu, czytanie) – odbiór wypowiedzi i zawartych w nich informacji. Uczeń:

1. rozumie przekazy ikoniczne odbierane za pomocą radia, telewizji, filmu, teatru;
2. rozumie treść odbieranych tekstów i intencje nadawcy;
3. umie nazwać adresata wypowiedzi, identyfikuje także jego nadawcę;
4. rozpoznaje w usłyszanych tekstach formy literackie, reklamowe, informacyjne;
5. klasyfikuje teksty użytkowe i rozpoznaje je po cechach: instrukcje, przepisy, zaproszenia, gratulacje, życzenia, zawiadomienia, ogłoszenia, notatki, plany, podania, cv, listy motywacyjne, dedykacje;
6. rozpoznaje cechy gatunkowe następujących form wypowiedzi: opowiadanie, opis, charakterystyka, sprawozdanie;
7. dokonuje analizy przeczytanego tekstu (określa w nim temat, główną myśl, przesłanie);
8. wykorzystuje wiedzę na temat części składowych wypowiedzi (tytuł, wstęp, rozwinięcie, zakończenie), znajduje te elementy w tekście;

9. dokonuje analizy tekstu, szuka w nim potrzebnych informacji;
10. odczytuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio;
11. dzieli informacje na ważniejsze i mniej ważne;
12. rozumie sensy dosłowne i przenośne słów użytych w tekstach;
13. potrafi wesprzeć się słownikiem lub encyklopedią w odbiorze tekstu;
14. rozróżnia style zastosowane w tekście: naukowy, urzędowy, artystyczny, potoczny;
15. potrafi wskazać użytą w tekście stylizację językową;
16. wie, do czego służą w tekstach przypisy, korzysta z nich w odbiorze tekstu;
17. potrafi odróżnić cechy gwarowe od języka literackiego (standaryzowanego) w analizowanych tekstach;

III. Kształcenie produktywnych sprawności językowych (mówienie, pisanie) – tworzenie wypowiedzi. Uczeń:

1. posługuje się odmianą potocznego języka w kontaktach nieoficjalnych;
2. tworzy wypowiedzi w odmianie standaryzowanej języka;
3. posługuje się w tworzonych tekstach zasadami etyki językowej;
4. stosuje we własnych wypowiedziach zasady etykiety (formuły grzecznościowe, konwencje językowe);
5. unika kłamstwa, manipulacji, ironii w tworzonych tekstach;
6. planuje swoje wypowiedzi, zapisuje w postaci zorganizowanej konspekt tworzonoego tekstu;
7. tworzy i zapisuje własne teksty użytkowe: instrukcje, przepisy, zaproszenia, gratulacje, życzenia, zawiadomienia, ogłoszenia, notatki, plany;
8. stosuje we własnych tekstach następujące formy wypowiedzi: opowiadania, opisy, streszczenia, charakterystyki, sprawozdania;
9. stosuje ogólnie przyjęte zasady organizacji tekstu;
10. tworzy tekst własny na zadany temat, dobierając do niego bogactwo form wyrazowych (gromadząc je z dostępnych słowników);
11. korzysta z zasobów elektronicznych środków przekazu;
12. dba o odpowiedni styl i kompozycję tworzonoego tekstu;
13. Interpretuje głosowo utwory o szczególnym znaczeniu dla analizowanych obszarów;

IV. Kształcenie językowe w oparciu o zasoby literatury i inne teksty kultury (analiza i interpretacja tekstów kultury). Uczeń:

1. rozpoznaje podstawowe tematy, motywy, toposy charakterystyczne dla omawianych pozycji literatury regionalnej;
2. odróżnia opowiadania i powieści, podaje przykłady ich odmian gatunkowych, podaje przykładowe tytuły z zasobów literatury regionalnej;
3. stosuje w praktyce wiedzę na temat takich gatunków literackich jak: przypowieść, pamiętnik, dziennik, komedia, tragedia, ballada, nowela, hymn;
4. wie, jakie teksty zaklasyfikować do publicystyki (artykuł, wywiad, reportaż, felieton), rozpoznaje je wśród analizowanych tekstów;
5. omawia problematykę analizowanych tekstów;
6. rozpoznaje w tekście podmiot liryczny i narratora, umie wskazać istotne elementy mające

wpływ na ich zidentyfikowanie;

7. stosuje w analizie utworu terminy z zakresu teorii literatury: symbol, alegoria, apostrofa, ironia, puenta;
8. odszukuje w utworze lirycznym i nazywa środki stylistyczne: fonetyczne (rym, rytm, wyraz dźwiękonaśladowczy), leksykalne (neologizmy, archaizmy, zdrobnienia, zgrubienia, eufemizmy), składniowe (powtórzenia, pytania retoryczne, zdania i równoważniki zdań) oraz określa ich funkcje;
9. wypowiada się na temat własnych wrażeń i odczuć na podstawie analizowanych utworów;
10. umie samodzielnie wskazać istotne sprawy w analizowanym utworze;
11. uzasadnia swoje stanowiska w interpretacji omawianych utworów;
12. wykorzystuje różne konteksty w analizie utworu (historyczne, biograficzne);
13. rozpoznaje cechy gatunkowe dramatu;
14. buduje własny świat wartości na podstawie poznanych utworów (pojęcia kontrastowe: patriotyzm, nacjonalizm, szowinizm, tolerancja, odrzucenie, piękno, brzydota);
15. omawia na podstawie analizowanych utworów podstawowe zagadnienia egzystencjalne: młodość, starość, miłość, nienawiść, śmierć, choroba, cierpienie, religijność, nadzieja, samotność, wyobcowanie, wspólnota;
16. zna utwory i twórców ważnych dla poczucia własnej tożsamości, przytacza fragmenty, cytaty z ich utworów;

V. Treści językowe. Uczeń:

1. rozpoznaje tryby czasowników, tworzy tryb rozkazujący i przypuszczający od czasowników w podstawowych formach;
2. wie na czym polega akcentowanie wyrazów, rozpoznaje różne odmiany kaszubszczyzny na podstawie akcentacji;
3. rozróżnia rodzaje zdań, potrafi tworzyć te zdania, rozpoznaje zastosowane zabiegi ze względu na cel wypowiedzi;
4. wie o wymogach dotyczących szyku wyrazów w zdaniu i stosuje go w tekstach;
5. zna podstawowe zasady rządzące słowotwórstwem w kaszubszczyźnie (np. rozpoznaje i tworzy formy ze specyficznym formantem –ota, zna znaczenia popularnych idiomów);
6. tworzy rodziny wyrazów w obrębie znanego słownictwa;
7. rozpoznaje i tworzy różne formy stron czasowników (ze szczególnym zwróceniem uwagi na stronę bierną i jej ogromną rolę w kaszubszczyźnie);
8. wyodrębnia w tekście i nazywa wszystkie części zdania.

VI. Lektura

- 1) Bolesław Bork, wybrane opowiadania;
- 2) Alojzy Budzisz, *Zemia kaszëbskô*;
- 3) Florian Ceynowa, *Rozmòwa Kaszëbë z Pòlòchã*, fragmenty;
- 4) Hieronim Derdowski, *Ò panu Czòrlińszim, co do Pùcka pò sęcë jachòł*, fragmenty;
- 5) Augustyn Dominik, *Domienikòwé pòwiòstczi. Opowieści Dominika*, wybrane utwory;
- 6) Jan Drzeżdżon, *Brawãdë*, wybrane utwory;
- 7) Jan Drzeżdżon, wybrane wiersze i fragmenty utworów prozatorskich;
- 8) Leon Heyke, wybór wierszy;
- 9) Stanisław Janke, wybór wierszy;
- 10) Jan Karnowski, wybór wierszy;
- 11) Roman Kucharski, Jón Natrzecy, *Szczeniã Swiãców* (komiks historyczny);
- 12) Róman Kùcharsczi, Maja Nowotnik, *Akademiò Błotowëch Żółwiów* (komiks dla

dzieci);

13) Aleksander Labuda, *Bogowie i duchy naszych przodków/W kręgu mitologii kaszubskiej*;

14) Aleksander Labuda, *Guczów Mack gôdô*, wybrane felietony;

15) Anna Łajming, *Czterolistna konieczyna*, wybrane opowiadania;

16) Aleksander Majkowski, *Žěcé i przigòdë Remùsa*, fragmenty;

17) Aleksander Majkowski, *Życie i przygody Remusa* (w tłumaczeniu Lecha Bądkowskiego – całość dla klasy VIII);

18) Janusz Mamelski, *Mack*;

19) Danuta Stanulewicz, *Balbina z IV B*;

20) Bernard Sychta, *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, fragmenty;

21) Jan Trepczyk, wybrane wiersze;

22) *W krainie baśni i bajek kaszubskich*, red. B. Ugowska;

23) Ewa Warmowska, wybór wierszy;

24) Wybrana twórczość innych współczesnych pisarzy kaszubskich;

25) Wybrane teksty z zakresu kultury kaszubskiej;

26) Ludmiła Gòłąbk, *Wanoga z Dëchama. Kaszëbsczi słowôrz ilustrowóny*;

27) E. i P. Marczakowie, *Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci*, wybrane hasła.